

Ellen Matre
Katten - et lite dyr med store oppgaver

N&G Julehilsen 2016

Omslag og layout: Audun Kjus

Omslagsillustrasjon: Solveig Lund / Norsk Folkemuseum ca. 1900

Trykt ved Aktiv Trykk AS

ISBN: 978-82-91161-43-3

ISSN: 1500-0966

Katten – et lite dyr med store oppgaver

Ellen Matre

Jeg har alltid likt katter, kanskje noe over gjennomsnittet, og jeg har to katter selv: en stor, sær og gretten brungul hannkatt og en liten, kosete og energisk svart og hvit hunnkatt. Kattene er nå en del av hverdagen min, og jeg trives med det. Kattene kan kanskje sees på som en del av familien min.

Som kulturhistoriker er jeg fascinert av fenomenet kjæledyr. Hva er det som gjør at vi vil ha dem i hjemmene våre – og hvorfor blir de en viktig del av livene våre? Hvilke bånd knytter katteeierne til kattene sine? Dette var noen av spørsmålene jeg ønsket å besvare i min masteroppgave, som jeg leverte ved Universitetet i Oslo i 2015.

For å få svar på spørsmålene utformet jeg, i samarbeid med NEG, en spørreliste om temaet katter, noe jeg absolutt ikke angrer på når jeg ser det fantastiske kildematerialet det har gitt meg. Jeg har vært så heldig å bli spurt om å skrive årets julehilsen fra NEG, og gleder meg til å dele noen av historiene og funnene fra med dere.

Å skaffe seg katt

Det er mange forskjellige måter å skaffe seg katt på. Man kan få dem, finne dem eller kjøpe dem. Den ene av kattene mine er en arvekatt, eller en skilsmissekatt. Han kunne ikke være med på flyttelasset da det var forbudt å ha katter i den nye boligen. Den andre katten fant jeg på internett, og kjørte 20 mil for å hente henne. Det var en 12 uker gammel kattunge, og jeg betalte ikke noe for den. Katteeieren som ga henne bort, sender meg fremdeles bilder av moren hennes, og jeg sender bilder av vår katt. Det er nå syv år siden vi fikk henne.

Kattemor med nyfødte unger. Foto: Dagbladet / Norsk Folkemuseum

De aller fleste som har svart på undersøkelsen forteller at de heller ikke har betalt for kattene sine, men at kattene gjerne er blitt gitt til dem, eller er funnet ute alene og forlatt.

Min familie har alltid hatt katter. Det har sjelden vært katter som vi har anskaffet oss selv, det har mest vært husløse katter som har dukket opp på trappen, for så senere flytte inn i sofaen. Min aller første katt som virkelig bare var min fikk jeg da jeg var 11 år. Det var en veldig kald desemberkveld vi fikk en telefon av en nabo som lurte på om vi manglet en katt. Hun hadde funnet en veldig liten katt på sin trapp som satt der og gråt. Vi manglet ingen katt, da alle våre var kastret, men vi gikk bort for å se på den. Den lille katten her var knapt 2 måneder gammel. Hun var utsultet, hun kjentes ut som en liten skinnpose med fyrstikker i. Hun var også veldig nedkjølt, full av lus og ringorm. Det ene øret var tydelig klippet med saks, en veldig lang og rett flerr som ikke var gjort av en annen katt. Dagen etter hadde fremdeles ingen i nabolaget anerkjent seg denne katten, så jeg fikk henne med hjem. Hun betydde så ubeskrivelig mye for meg (42536).

Gjennom barndommen hadde jeg og familien mange katter. Alle kattene som var i min familie når jeg var liten bare kom til oss. Noen har eid dem før, men i de fleste tilfellene ville ikke kattene bo der lenger pga. turbulente forhold i hjemmet, krangling, skilsmisse og den slags. Kattene kom til oss og sjarmerte seg inn i hjertene våre og fikk etter hvert lov til å bli boende. ... (42347).

Flere av fortellingene om anskaffelse av katt forteller også om kattens liv før den får ny eier, og dette kan være triste historier.

Jeg har min første katt nå. Hun er tre år gammel. Den ble født av en hjemløs katt i en kjeller. Moren døde kort etter fødselen, og kattungene var overlatt til seg selv i svært ung alder. To av disse oppsøkte en forskningsstasjon for fisk ved Drøbak (NIVA), der de desperat lette etter mat. De fant fiskefôr (pellets) som de greide å spise, men

en morgen hadde den ene av de to observerte kattungene druknet i en fisketank. Min venn som jobber der tok derfor vare på den andre kattungen noen dager, men er allergisk og lette etter en som kunne adoptere. Jeg hadde tre undulater fra før, men fikk meg tilfeldigvis større leilighet akkurat samtidig, og kunne derfor separere katt fra undulater, så jeg takket ja til å adoptere min første katt (41658).

Denne historien, sammen med flere andre, belyser problemet med hjemløse katter som ingen tar seg av, og som vandrer fritt rundt uten mat, tilsyn, medisinsk hjelp og annet som et kjæledyr behøver.

En annen vanlig måte å anskaffe katt på, er å få den. Det gjelder som oftest kattunger, som blir gitt bort av privatpersoner.

Jeg har to katter som er helt vanlige norske huskatter. Det var kjæresten min som skaffet begge. Den første fra en venninne. Siden vi måtte ha katten inne, ville vi gjerne at den skulle ha en kompis, og da den samme venninna skulle avlive en kattunge tok vi den heller, selv om den var for ung til å flytte fra mor (41906).

PUSI hentet vi hos en privatfamilie (som hadde 18 katter. Familien drev ikke med oppdrett og etter min mening var det altfor mange katter på samme plass) som ville gi bort kattunger gratis (42591).

En liten del av meddelerne har kjøpt kattene:

Jeg kjøpte min første katt for snart to år siden. Dette var en rasekatt, en russian blue, og hun fikk navnet Adina (42641).

Mens eg hadde Azzi og Azzaro blei eg interessert i rasekatter og oppdrett. Eg bestemte meg for rasen ocikatt, som er ein prikkete, atletisk katt av middels/liten størrelse. Eg kjøpte ein hokatt som heitte Chic (42334).

Begge sitatene, som er noen av de få eksemplene på katteeiere som har betalt for kattene sine, beskriver kjøp av rasekatt.

Kattens rolle i husstanden

Juletid er familietid for mange av oss. Men hva slags familie er det vi snakker om? Det kan være den tradisjonelle familien med mor, far og barn, eller det kan være storfamilien som også inkluderer besteforeldre, tanter og onkler. I dagens samfunn er det heller ikke uvanlig at familien består av dine, mine og våre barn. Og så har vi kjæledyrene da – blant annet kattene.

Den deler jo hus og heim med deg, og ein blir knytta til den. Kjærleik er ikkje reservert relasjonar mellom menneske, kan hende er det ein slags envegs-kjærleik, men tja, som sagt er katten hengiven og ein vert hengiven andsynes katten også. Våre kattar har alltid fått julegaver og bursdagsmiddagar (41530).

Alle kattene jeg har hatt har absolutt vært familiemedlem. De har vært med på julekortbilder, og bursdagen til de firbeinte har blitt feiret med den største selvfølgelighet. Det er vanskelig å si på hvilken måte de kan være det, for oss har det bare vært naturlig å se på dem som familiemedlem. De fyller kanskje en plass i en familie som et menneske vanskelig kan fylle. De stiller få og enkle krav, og er alltid til stede uansett hva du har sagt eller gjort (41926).

Vi ser at katter er med på julekortbilder og får julegaver. Noen katter får en ekstra god middag på julaften. Videre kommer det frem at også kattenes bursdager kan bli feiret med den største selvfølgelighet. Hvordan folk anser kattene sine som familiemedlemmer kan komme til uttrykk gjennom hvordan de inkluderes i familiehverdagen og i det daglige livet.

Vi mennesker kan helt klart oppfatte katter som familiemedlemmer. Vi tenker på dem, snakker med dem, koser med dem, gir dem navn, oppfatter dem som distinkte personligheter, forteller anekdoter om dem til venner og kolleger, tar dem med til legen, sørger når de dør. Slik er det i hvert fall for meg (42422).

Jeg mener at katt er et familiemedlem og jeg behandler definitivt henne som et familiemedlem. Slik som med mennesker mener jeg at katter er individuelle individer med egen personlighet, preferanser,

væremåte, der grunnleggende behov (som emosjonelle, fysiske behov) må tilfredsstilles. Katt har sjel med egen tanke og handlingsvilje hvor de har behov for å uttrykke seg i samvær med mennesker eller med andre dyr og å være i sitt eget rette element der stimuli og samhandling spiller inn ved ulike situasjoner. Et veldig godt eksempel er også at dyr blir vant til familiens rutiner, som f.eks. når den vil ut om morgenen når vi står opp, og hun vil som oftest kose ved kveldstid osv. (42591).

Noen går så langt som å sidestille katter med mennesker, og det kommer frem meninger om at katter blant annet har både personlighet og sjel. Vi kan se eksempler på katteiere som verdsetter katten minst like høyt som andre familiemedlemmer:

Jeg er mer glad i katten enn i svigers. Katten blir en del av flokken når den har vært i familien en liten stund. Den savner deg når du er vekk over lengere tid, og du savner den. Den blir en del av vanene og rutinene og huset føles tomt uten katten. Det blir som med andre kjæledyr, det er klart de er som familiemedlemmer (42347).

Noen av meddelerne skriver altså at kattene kan fungere som medlemmer av familien. Andre skriver at katten er en del av husstanden og hører til familien, men allikevel ikke kvalifiserer til å bli kalt et familiemedlem:

Katter er ikke familiemedlemmer, men hos oss er katten likevel en naturlig del av husstanden, og huset er tomt hvis hun ikke er der. Vi er glade i henne, snakker til henne og har selskap i henne, men hun er likevel et husdyr, ikke et familiemedlem (41534).

Katten kan være en families katt. Den er ikke et familiemedlem, men den kan høre til familien og på mange måter være en del av hverdagen. Det er viktig å la katten være katt. Både for katten selv og for familien for øvrig (42469).

Eldre ektepar med katt, Merradalen ved Bogstadvannet 1969. Foto: Dagbladet / Norsk Folkemuseum

En katt kan bli en del av en familie, men ikke på lik linje med mennesker. Mister man en katt, sørger man over katten en stund, men så får man en ny katt. Man vil alltid savne den katten man mistet, tenke over alle gode minner og kikke på gamle bilder, men livet går videre. Mister man en ektefelle eller barn, bli livet aldri det samme (42727).

Her ser vi et klarere skille mellom dyr og mennesker, og mellom husdyr og familiemedlemmer. Her er en som formulerer dette skillet svært tydelig:

Familien er menneskene som interagerer fullt ut med hverandre, katten er et tillegg (42667).

Personen stiller krav om at familiemedlemmer må være i stand til å interagere fullt ut med hverandre. De må da blant annet kunne kommunisere og samarbeide med hverandre, noe som til tider er vanskelig med en katt. Det er likevel mange andre meddelere som hevder at de kommuniserer med kattene sine, men det finnes ulike nivåer for kommunikasjon, og begrepet kan også oppfattes på ulike måter. I det siste sitatet blir katten beskrevet som et tillegg til familien, og ikke en del av den. Den blir satt utenfor det fellesskapet som en familie utgjør. Når katten plasseres i husstanden og ikke i familien, kan det vitne om en distansering fra katten, men det trenger ikke bety noe for kattens livsvilkår.

Sykehjemskatten

Det er ikke bare i private husstander at katten kan finne et hjem. Mange sykehjem i Norge benytter seg av dyrehold. Sykehjemsdyrene, som ofte kan være katter, blir brukt som miljøskapere og therapidyr. De kan blant annet øke brukernes fysiske aktivitet, fylle behov for sosial kontakt og generelt bidra til kos, lek og underholdning i hverdagen.

Jeg har hørt om mennesker som har hatt stor glede av katter. Det kan gjelde gamle og ensomme mennesker for eksempel. Jeg vet at dyr, særlig hunder, blir brukt i behandling av mennesker som lider av psykiske sykdommer eller har demens. Nærvær av dyr virker beroli-

gende. Jeg kan tenke meg at rolige katter må være ideelle i slike sammenhenger. De er selvstendige, og krever ikke mye eierstyrt mosjon. De kan slippes ut i det fri selv og kommer som regel tilbake igjen. Ypperlig selskap og terapi for ensomme, og alle oss andre (41706).

Her sammenfattes mange av argumentene for såkalte dyreassisterte intervensjoner. Katter er rolige og beroligende dyr som fungerer som førsteklasses selskap og som terapi, ikke kun for de ensomme. Katten blir oppfattet som et selvstendig og fritt dyr som allikevel stiller opp som selskap og trøst for de som trenger det. Det kan tolkes som at katten stiller opp av egen fri vilje, og velger å gjøre dette fordi den selv også setter pris på den menneskelige kontakten.

Det er flere som har erfaring med sykehjemskatter:

Jeg husker jeg besøkte min bestemor på sykehjemmet. Der hadde de en sykehjemskatt som het Trygve. Det siste min bestemor sa før hun døde var; Åh, Trygve... Jeg tror de hadde mye glede av den katten der oppe. Katter kan være veldig terapeutiske (42413).

Min mormor fikk Alzheimers, og kom på sykehjem. Hun lå på demensavdelingen, hvor alle pasientene hadde forskjellige typer demens og Alzheimers. Sykehjemmet hadde mange avdelinger, men én demensavdeling. Hit flyttet det inn en katt. Katten bodde egentlig i området, men den flyttet av seg selv inn på demensavdelingen. Der gikk den fra rom til rom. Lå i sengene og i stolene. Koste med pasientene og gav mye glede. De ansatte matet den, og slapp den inn og ut. Min mormor var svært glad i katter, og hun synes det var flott når denne store katten kom inn på hennes rom. Men det var en merkelig ting med denne katten. Den visste når noen skulle dø. Tre dager før en pasient døde, nektet den å gå inn på rommet til den aktuelle pasienten. De ansatte hadde faktisk opplevd å ikke selv se tegnene på at en pasient skulle dø, men merket det på katten. Slik fikk de gitt de pårørende beskjed i tide. Også vi oppdaget det med mormor. Vi var hos henne den siste uken, og de tre siste dagene ville ikke katten

komme inn. Da hadde vi bodd på rommet i flere dager, og katten var ofte innom for å få en kos – og la seg også i mormors seng. Men de siste dagene ville den ikke inn. Det var ikke bare for min mormor denne katten gav glede, men vi fikk se og oppleve andre pasienter, som ikke lengre husket noe, men som kunne snakke om katter de hadde hatt, når katten kom innom (41703).

Katten i fortellingen har evnen til å fornemme når et menneske er på vei til å dø. Sider ved fortellingen kan minne om gamle historier om den mystiske og magiske katten. Dyret blir betraktet som noe mer enn bare et kjæledyr. Katten anerkjennes som et vesen med store evner og hemmelig innsikt.

Katteterapi

Katter kan altså bli tiltrodd store evner, som evnen til å forutse når noen skal dø. Nå skal vi høre om hvordan katter kan fungere som terapeuter innenfor mer konvensjonelle medisinske rammer: som lindrere av fysiske og psykiske plager.

En dame som heter Elisabeth. Hun hadde kreft, men ble frisk igjen. Hun forteller at katten var avgjørende for nettopp dette (42703).

Solgte en katt til en dame med alt for høyt blodtrykk og hjerteproblemer. Etter 3 uker ringte hun meg og sa hun hadde fått legeerklæring på at blodtrykket var gått ned så mye at legen selv nesten ikke trodde på målingene han så. Det mente legen kom av at dama lå med katten på sofaen og koste seg, og stressfaktoren hennes ble redusert av dette. Hun sier selv at katten betyr alt for henne og har forandret hennes liv totalt. Hun føler seg friskere nå enn hun har gjort på mange år (42438).

Det er ikke her snakk om at katter har overnaturlige krefter, men at de har en evne til å få sin eier til å slappe av og dermed redusere stressnivået. Påstanden om at katter kan senke stress og blodtrykk, og fungere som avslappende og avstressende innslag i hverdagen, er det flere som støtter:

... veldig helsebringende for folk, den får blodtrykket til å synke, den får deg til å kjenne at du betyr noe både for katten selv men også for andre. Jeg mener at det skulle vært minst en katt på hver eldreinstitusjon og psykiatrisk institusjon hvor enkelte mennesker oppholder seg veldig lenge fra tid til annen. Katten forebygger ensomhet og er alltid glad når du kommer hjem (42387).

Jeg leker med kattene og koser mye. For meg er de avslapping i livet. De gir meg mulighet til å sette meg ned for å slappe av (42644).

Det er ikke bare den fysiske kontakten og kosen med katter som er viktig for katteeierne. For mange mennesker er kattene en viktig kilde til sosialisering og støtte i hverdagen.

... Kattene er min hjelp i hverdagen for at jeg skal klare å holde hodet over vannet (42627).

Jeg lever sammen med kattene, de er med på alt jeg gjør. Da jeg fikk noen diagnoser og ble ufør for noen år siden holdt jeg på å tørne. Hadde jeg ikke hatt kattene da vet jeg ikke hvordan jeg skulle taklet hverdagen. De er mine terapeuter, de er grunnen til at jeg står opp hver morgen (42365).

Vi kan finne flere eksempler på katter som har spilt en rolle når det gjelder eiernes mulighet til å hankses med psykiske plager:

Vi ga bort en kattunge i fjor til ei ung jente som vi visste hadde store psykiske vansker, med utallige innleggelsler på psykiatrisk avdeling på sykehus. Hun hadde også ved flere anledninger prøvd å ta sitt eget liv. Etter at hun for et godt år siden fikk denne renrasede katten av oss, så har hun ikke prøvd å ta sitt eget liv, og har heller ikke vært innlagt ved sykehus. Her er det meget synlig hva katten betyr for henne (42587).

Mine foreldre har en katt som de er svært glade i. Han hjalp moren min gjennom en tung tid når faren min var psykisk syk. Nå er han

bedre, og jeg er nesten sikker på at katten var en viktig årsak til at de begge kom seg gjennom det og fortsatt holder sammen (42616).

Min sønn, nå 31, har en katt som betyr veldig mye for ham. Spesielt etter at han fikk angst som 20-åring etter en voldsepisode. Angsten gjorde ham redd for å gå ut, spesielt om kvelden. Han kjøpte da en rasekatt av rasen Hellig Birma – en vakker hvit katt med brun maske og nydelige blå øyne. Jeg vil våge å påstå at det var katten som fikk han «tilbake til normallivet». Den katten, «Mona Lisa», er veldig oppmerksomhetshungrig og «maser» mye, noe som gjorde/og gjør at han får noe annet å tenke på og dermed takler angsten. Selv om han av og til er oppgitt over denne katten, så elsker han den veldig mye – og det er helt klart gjensidig! (41537).

Her er det en mor som forteller om sin sønn og hans forhold til katten sin. Dyret krever oppmerksomhet og omsorg, og det gir sønnen noe annet enn angsten å fokusere på. Katten fungerer som en avledning fra angsten som preger hverdagen, og den bidrar til å skape en gjensidig kjærlighet.

Godt selskap

De fleste som har katter, har dem jo for selskapets skyld, og vi får mange innblikk i hvordan kattene fungerer som samtalepartnere, venner, terapeuter og livsledsagere.

... Og vi sover ofte sammen. Holder hverandre med selskap. Han passer på leiligheten, han gir meg trygghet og kjærlighet. Føler meg mindre alene fordi han er min samboer:) (42404).

Min mor hadde stor glede av vår katt som hun passet, først i 7 år mens hun enda bodde hjemme, og i 3 år etterpå mens hun bodde i omsorgsleilighet og fikk lov til å ha katta med seg der. Da hun bodde hjemme var det 1,5 km til nærmeste nabo, og om vinteren hadde hun lite besøk. Hun hadde veldig mye selskap i katta og hun var veldig glad i den. Han likte å ligge på fanget hennes når hun så på TV, han

Katt på bordet. Foto: Solveig Lund / Norsk Folkemuseum

var et levende vesen som var avhengig av henne. Hun gikk turer nesten daglig året rundt, og han var med henne. Mjauende bak henne når de gikk hjemmefra, og i fullt firsprang foran med halen i været når de gikk hjem (42749).

Jeg tror den viktigste gleden katter kan gi, er selskap, fysisk kontakt og nærhet. Bestefaren min kjøpte seg katt da bestemor ble senil og han ikke lenger kunne kommunisere med henne. Og den katten var utrolig viktig for han. Fur therapy kan ikke overvurderes :-) (42519).

Det finnes ulike teorier som støtter ideen om at kjæledyr kan fungere som en slags motvekt ved tap av familie, venner eller andre sosiale relasjoner. Vi kan også si at kjæledyrhold kan være med på å skape nye vennskap og gi livet innhold og mening. Det finnes flere eksempler på at katter har gitt eldre mennesker livsglede, og rett og slett en grunn til å leve:

Vi har en eldre nabo (87 år) som bor alene. Han har hatt hund i alle år, men når den siste døde, syntes han han var for gammel til å få en ny. Så fikk barnebarnet hans barn og han måtte passe katten deres en periode. Det er tre år siden – og katten er der ennå. De går turer sammen, og det er ingen tvil om at katten holder den gamle med selskap – jeg er sikker på at det har hatt MYE å si for denne mannens livskvalitet – og kanskje også både vilje og evne til å leve. Det er noe med at noen er avhengig av deg ... (42353).

... Spesielt min morfar. Etter at mormor døde var det bare han og katten. Den betydde alt for han, og når den døde sa jeg til mamma at nå er det ikke lenge igjen før vi mister morfar. Og slik ble det dessverre, bare uka etterpå ble han lagt inn på sykehuset og under en måned etter forlot også han oss ... (42593).

Historiene vitner om et sterkt forhold mellom menneske og katt. I det siste sitatet mener barnebarnet at katten på en måte har holdt den eldre mannen i live. Det er ikke bare eldre mennesker som finner selskap i kattene sine:

Min tidligere nevnte venninne. Hun bor alene, er uføretrygdet og kronisk syk, og dermed mye hjemme, og kattene er med på å holde henne med selskap, gi rutiner på dagen hennes, gir henne noen å være opptatt av og gi omsorg til, noen å komme hjem til, noe å snakke om. Hun gruer seg til å miste kattene, engster seg mye for helsen og vet ikke hva godt hun kan gjøre for dem (41903).

Ifølge Bjarne O. Braastad, professor i etologi, opplever enslige mennesker ofte mangler ved sin livskvalitet. Han mener at dersom den enslige har katt, vil livskvaliteten være omtrent som hos dem som lever sammen med andre mennesker. Denne påstanden bør kanskje modereres litt, for det er jo også mennesker som velger å være enslige og som trives godt med det, uten å måtte ha selskap i et kjæledyr. Det kan likevel i mange tilfeller være fint å ha en katt som fungerer som en sosial partner. Det kan være enklere for ensomme mennesker å bygge relasjon til en katt enn til et annet menneske. Du er ikke til bry for katten, og katten trenger deg jo.

Kattens følelser

Katter kan som kjent ikke snakke, i hvert fall ikke menneskespråk. Det er derfor opp til menneskene å tolke dem. I tolkningen blir dyrene tillagt tanker, egenskaper og følelser av samme slag som eieren har selv. La oss se på noen eksempler:

Lorentz elsket meg og ville være sammen med meg hele tiden. Han fulgte etter meg som en hund, helt inn i dusjen der han satt og smilte til meg. Sov i sengen med meg hver natt, og skulle være med på alt jeg gjorde (42386).

Den samme meddelelsen forteller også at katten:

... smilte når han var glad. Stirret meg dypt inn i øynene for å vise at han elsket meg (42386).

Denne grunntanken, at kattene er glade i, eller elsker, eierne sine, er noe som går igjen i mange av svarene. Tanken at katten er like glad i eieren, som eieren er i katten, uttrykker en idé om gjensidig kjærlighet.

På samme måte som den forrige meddeleren mente at katten elsket henne, tillegger også denne neste meddeleren katten følelser. Her er det ikke snakk om kjærlighet, men om flauhet:

Eg husker spesielt om han at hvis han blei flau over noko, f.eks. bomme når han skulle hoppe opp i korga si som stod oppi ein stol og ramle ned, så ville han løpe inn under sofaen og så ake seg rundt på ryggen under der (42334).

Dersom denne katten skulle «dumme seg ut», ville han bli så flau at han måtte løpe og gjemme seg under sofaen. I denne situasjonen er det lett å tenke seg at meddeleren tolker kattens handlinger på et menneskelig grunnlag, og på en måte setter seg selv i kattens sted. Hadde meddeleren dummet seg ut på samme måte, ville han/hun blitt flau – og det blir da konkludert med at kattens adferd viser flauhet.

Den neste meddeleren forklarer hvordan han/hun kommuniserer med kattene:

Kattene mine ber meg ofte om ting og takker meg for det etterpå ved å male mot meg, myse mot meg, gni seg mot meg. Spesielt når Missi skal kose kommer hun med labben og forteller meg at jeg må finne puta for hun vil kose. Da kommer hun og legger seg på fanget. Tover, sikler, maler og legger seg og slapper av. Begge kommer med kjærlighetserklæring ... de sier ingenting, men jeg føler. Kjenner det i hele kroppen og ser det også på blikkene deres. Du må elske dine dyr og det skal være gjensidig om du skal få en slik kontakt med en katt. Har du ikke den kjærligheten vil du se på katten som et tilskudd (42605).

Gatekatt. Foto: Dagbladet / Norsk Folkemuseum

I sitatet gjøres det et poeng ut av at katt og katteier må ha gjensidig kjærlighet, dersom katteeieren skal få en dyp kontakt med katten. Hvis denne kontakten ikke skapes, vil det være vanskelig å inkludere katten i familielivet og livet generelt, og katten vil kunne sees på som et tilskudd. Det er flere som mener at katten selv ønsker å være en del av familien, og at de viser dette på sin egen måte:

Ja, det vil jeg si. Den knytter seg til de ulike i familien. Katter viser omsorg og følger med. Min katt pleide å sitte med hodet bøyd da moren min tok morgenbønnen sin på kjøkkenet. Og når jeg skrek fordi brødrene mine plaget meg, kom hun løpende og bet dem forsiktig. Hun vasket noen ganger hodehåret til broren min, sikkert fordi han alltid har hatt kort hår. Katter gjør masse for å vise at de er glade i mennesker og viser at de er en del av familien (41536).

Til slutt har vi en som går enda noe lengre, ved å diskutere med kattene. Her er det imidlertid klart at det er han/hun selv som tillegger kattene meninger.

Kattene svarer når vi snakker med dem. De sier som regel det jeg vil at de skal si ... «Synes du ikke også det?» «Mjau» «Så bra, da er vi enige» (42420).

Denne katteeieren prater med kattene, og mener at de svarer tilbake, men medgir at han/hun selv bestemmer hva kattene skal si. Kattenes fiktive meninger blir tilpasset menneskets behov der og da.

En å ta vare på

I tillegg til å være godt selskap, kan katten fungere som noen å ta vare på og gi kjærlighet til. Katter trenger mat, stell og omsorg. En katt kan være med på å fylle et menneskelig behov for å ha noen å stelle for og å ta vare på.

I tillegg til meg selv kjenner jeg en dame som er spesielt glad i kattene sine. Hun har ikke egne barn, så de to kattene er som barna

hennes, og hun kan snakke om dem i timesvis på samme måte som noen snakker om sine barn. Det fyller et tomrom, kanskje et savn etter noen å ta vare på og noen å få oppmerksomhet fra (41902).

Min senile bestemor (som hadde den katten jeg arvet) hadde nok stor glede av å ha katt! Katten forventet visse ting av henne, mat og kos og at noen åpnet døren. Dette holdt bestemor i gang, og hun hadde noen å stelle for selv om hun ikke lenger var i stand til å stelle for familien. Hun elsket den katten som om det var barnet hennes (41926).

Min farmor ble alene etter at farfar sovnet inn, og hun fikk Alzheimer. Hun var veldig glad i en av mine foreldres katter som likte godt å ligge i et fang. Denne katten fikk bo hos farmor, da hun trengte selskap. Katten ble en veldig god venn for henne, selskap, noen å snakke med, kos, nærhet og noen som ventet på henne hjemme. Katten ble veldig fort det hverdagen hennes dreide seg om. Katten fikk til og med hoppe opp på de pene gamle lakkerte møblene og sove på blondedukene rett ved siden av krystallpynt og porselen. Katten fikk lov til alt. Hun sov i sengen sammen med farmor, hun gav farmor veldig mye i den tiden. Hun gav farmor noen å ta seg av. Farmor var alltid den som tok seg av andre og da farfar sovnet inn mistet hun fotfestet. Da var det ingen å passe på lenger, inntil katten kom (42536).

Fortellingene viser betydningen av å ha noen å stelle for og å gi kjærlighet til. Å bety noe for noen, er en viktig del av det å ha god livskvalitet. At vi mennesker er viktige for andre, kan gi oss en høyere selvfølelse og større tro på oss selv. Katten krever visse ting av eieren, men disse kravene er så små at de fleste klarer å møte dem, også skadede eller demente. Dette kan være en av grunnene til at mange eldre har katter, og færre har hunder, som krever vesentlig mer. Å ha noen å betro seg til er godt for enhver av oss, og det trenger ikke nødvendigvis være et menneske:

Katten vekker meg om morgenen og koser med meg. Og jeg opplever også at de oppfatter når de behøves. Jeg har gjennom tenårene betrodd meg mye til katten og grått bittert til den (41693).

Han var min beste venn. Jeg stoler mer på dyr enn på mennesker. Dyr opererer ut i fra et gitt sett med «regler». Et dyr vil aldri svike deg, lyve for deg, være ondt (42671).

Kjæledyr er mer konsekvente i oppførselen, enn det mennesker er. Et menneske-kjæledyr-forhold vil derfor, mest sannsynlig, være mer konsekvent og pålitelig enn et forhold mellom to mennesker. Til tross for at dyr ikke kan snakke, mener mange katteeiere at dyrene forstår følelsene deres, og det er mange som prater med katten sin. På samme måte som katter ikke kan delta i samtaler, kan de heller ikke bebreide, kritisere eller lyve. Det er blant annet på bakgrunn av denne stumheten, at kjæledyr fremstår som noen man kan stole på og betro seg til.

Når katten dør

Hva gjør vi for kattene når de dør? Noen velger å begrave dem i hagen, med markert eller ikke-markert grav, andre oppbevarer den avdøde kattens aske i en urne i hjemmet, mens atter andre lar veterinæren ta seg av levningene.

Alle mine katter som er døde har egen gravplass med stein og navn. Hadde en slags seremoni og tente lys. Gravstedene er markert, de har blomster og lys (42629).

Katten min Zippo, som ble 17,2 år, døde av slag, dvs. han fikk døds-sprøyte av veterinær. Jeg tok han med hjem, kjørte 16 mil til hjem-traktene og begravet han i hagen der jeg selv vokste opp. Der ligger han sammen med hunden jeg en gang hadde. Er fortsatt ikke en skrulle :-) (42355).

Svartfot ble avlivet av en dyrlege hjemme hos søsteren min ... Han ble begravet på hytta, i en liten boks, ved siden av steinen han pleide å sitte på. Ble lagt en stein over (41606).

Det er mange som velger å begrave kattene sine i hagen, eller områder som de mener er passende. Kunne det vært et alternativ med egne, felles gravplasser for dyr? Det er delte meninger blant meddelerne om det. Noen mener at katter kan spille store roller i menneskers liv, og at det da kan være nyttig med egne gravplasser.

Jeg synes det. Det er for mange veldig viktig å ha en plass å gå til når en har mistet noen man er glad i. Det gjelder også for husdyrene. Noen er så glad i dyrene sine og ser på dem som familie. Så hvorfor skal ikke husdyrene ha egen gravplass når menneskene har det? Er dyrene mindre verdt? Nei, det synes ikke jeg (41912).

Ja det hadde vært koselig med en egen gravplass for dem. De har vært en stor del av livet ditt og betydd mye, og ha gravplass og minnes de etter de er døde, hjelper på sorgen etter katten (42629).

Her er det ikke nødvendigvis slik at meddelerne sidestiller katt og menneske, men de mener at en gravplass for katter kan hjelpe for sorgprosessen. En gravplass kan være et sted for å minnes katter, på samme måte som vi minnes mennesker. Katter kan være en stor del av livet til mennesker, og det vil da for noen være naturlig å gravlegge dem på samme måte som andre som man har hatt nære relasjoner til. Det er flere som deler denne idéen om at relasjoner og følelser er viktigere enn skillet mellom menneske og dyr:

Ikke spesifikt for katter, men for kjæledyr. Kjæledyr er familiemedlemmer, og behovet for å ha en grav å gå til er ikke avhengig av art, men av relasjon (42641).

Vi ser at det kan finnes en viss interesse for egne gravplasser for katter, og gjerne kjæledyr generelt. Men det gjelder allikevel langt ifra alle meddelerne:

Nei, hverken for katter eller hunder. Jeg mener bestemt at det er et tegn på et sykt samfunn. Noen mennesker er så ensomme at de bare har dyrene, disse dyrene blir tillagt menneskelige egenskaper og verdier både som levede og døde (41568).

Dette ligner på «amerikanske tilstander». Jeg tenker at folk som går så opp i en katt kan ikke være helt riktig kloke. Det er ikke et menneske denne katten. Man må skille og ikke menneskeliggjøre dyrene. Et dyr blir på en måte et substitutt for menneskelig kontakt og det blir noe sykt over det, synes jeg (41550).

Her hevdes det at vi må skille mellom dyr og mennesker, og at det er en uting dersom mennesker bruker dyr som et substitutt for menneskelig kontakt. Dyregravplasser kan bli sett på som en speiling av et sykt samfunn med for stor fokus på kjæledyr. Ideen om at samfunnet må ha et klart skille mellom mennesker og dyr når det kommer til død og begravelse, er det flere som er enige i:

Ikke aktuelt for meg. Begravet er OK. Men når det gjøres seremoni ut av det og markert gravsted mener jeg vi «menneskeliggjør» katten (41532).

Nei, det synes jeg er bortkastet bruk av et område ... Det er tross alt «bare» et dyr! (41560).

Nei. Det får være måte på antropomorfisme. Katten vet ikke noe og bryr seg ikke om hvor liket av den er, og mennesker gjør et altfor stort vesen av slikt (42667).

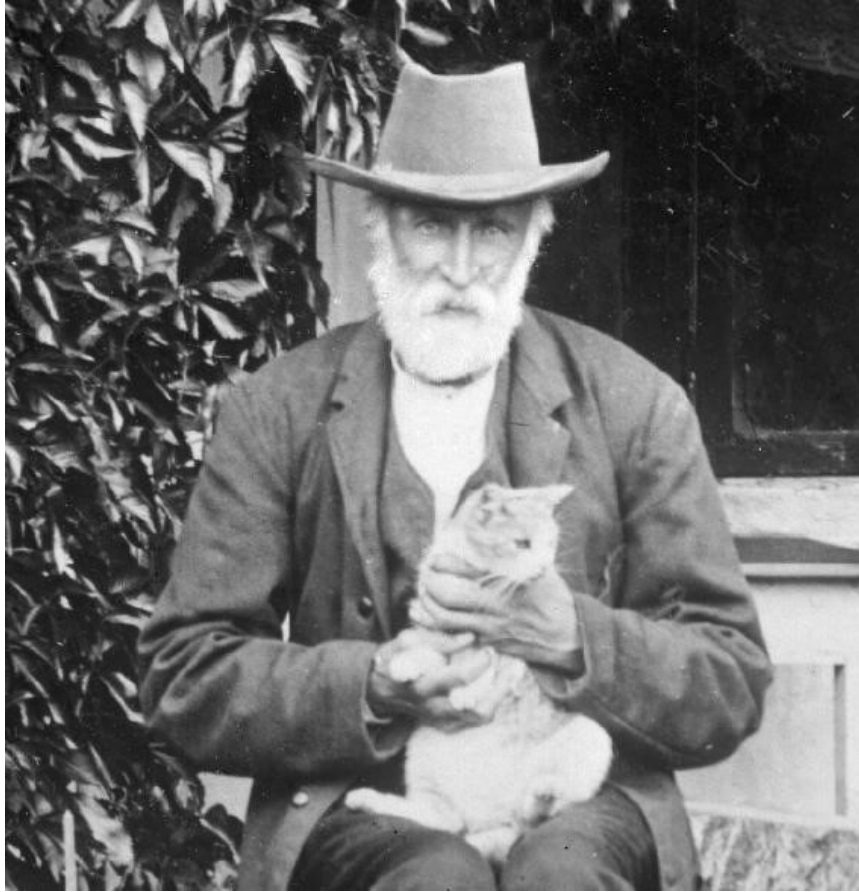
Noe som er interessant, og kanskje noe overraskende, er at meddelere som forteller at de både elsker katten sin og ser på den som familie, kan være imot egne gravplasser for dyr. De bruker blant annet argumentet om at dyr og mennesker ikke er likeverdige og ikke kan behandles på samme måte når de er døde. Her kan vi se et eksempel på dette:

Nei, ikke offentlige. Det blir nesten som å sidestille dem med mennesker, noe som er respektløst og latterlig (41650).

Da den samme meddeleren ble spurt om en katt kan være et familiemedlem, svarte han/hun:

Definitivt. Jeg ser ikke en katt som går over tunet. Jeg ser Sussa, eller Snipp eller Snapp, med alle deres personlighetstrekk og gode og dårlige sider. Hele deres oppvekst og slektstre. De savnes når de ikke er der, og har en naturlig plass i samtalen og hverdagslivet, og savnes så klart når de er borte (41650).

Vi har sett at katten er et lite dyr som til tider betros store oppgaver. Den kan være menneskets beste venn og en støtte i tunge tider. Den kan til og med ha evnen til å helbrede og hjelpe syke. Men selv når katten ser ut til å slutte helhjertet opp om familielivet, vet man aldri helt hvor man har den. Katten har lært seg å holde på sine hemmeligheter, og det er kanskje noe av grunnen til at det finnes så mange kattevenner i dette landet, noe som igjen vises i de mange og flotte svarene til NEG's katteundersøkelse!

Eldre mann med katt. Foto: Norsk Folkemuseum

*God julehelg -
godt nytt år!*

Eli Irene Johnsen Chang
Audun Kjus

*Norsk etnologisk gransking
Oslo 2016*

ISBN 978-82-91161-43-3
ISBN 1500-0966